

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1865.

ΤΟΜΟΣ ΙΓ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 367.

Γ. ΟΥΛΛΕΡΙΟΥ ΚΑΤΟΥΛΛΟΥ.

Ἡ περὶ τοῦ πλοκάμου τῆς Βερενίκης Ἑλεγεία σὺν τῷ προτεταγμένῳ αὐτῆς ἐπιστολίῳ τῷ πρὸς Ὀρταλον ἡρωελεγείοις ἐκφρασθεῖσα ἑλληνικοῖς, καὶ μετὰ σημειώσεων συνοδευθεῖσα τινῶν ὑπὸ Χ. ΦΙΛΗΤΑ, Γ. Δ.

Π ρ ο ὑ π ό μ ν η σ ι ς.

Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ χρόνου ἀφανισθέντων διαφόρων Καλλιμάχου τοῦ Κυρηναίου ποιητικῶν ἔργων συγκαταλέγεται, ὡς προκύπτει ἐκ μαρτυρίας ἄλλων τε καὶ τοῦ Ἰγίνου πρὸ πάντων (Poet. Astron. L. 2. C. 24) Ἑλεγεία τις προσέτι ὑπόθεσιν ἔχουσα τὸν ὑπὸ τοῦ μαθηματικοῦ Κόνωνος τοῦ Σαμίου καταστρεφθέντα πλόκαμον Βερενίκης τῆς Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου ἀδελφῆς ἅμα καὶ συνευνέτιδος· καὶ τοῦ μὲν ἀπολεσθέντος Καλλιμαχείου τούτου ἔπος δὲν ὑπολείπονται τὴν σήμερον εἰμὴ μόλις ὀλιγώτατά τινα ἀποσπασμάτια, τὰ ὅποια κατὰ περίστασιν ὑπὸ τῶν παλαιῶν μνημονεύονται γραμματικῶν· πλὴν εὐρίσκεται ὁμῶς κατὰ καλὴν τύχην σωζομένη εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν γραμματολογίαν ὁλόκληρος ἐκφρασις αὐτοῦ ἡ περὶ τῆς Κόμης τῆς Βερενίκης (De Coma Berenices) ἐπιγραφομένη ἐλεγεία τοῦ Οὐερωναίου

ποιητοῦ Κατούλλου, τὴν ὁποίαν ἐκ τῆς Καλλιμαχείου οὗτος εἰς λατινικὰ περικόμψως μεταποιήσας μέτρα πρὸς Ὀρταλον ἀπεύθυνε τὸν φίλον του καθ' ὑπόσχεσιν διὰ τοῦ περιπαθοῦς ἐπιστολίου τοῦ προτασσομένου αὐτῆς. Ἄν καὶ περιφανεῖς ἐπὶ ἑλληνικῇ παιδείᾳ ἄνδρες δὲν ἐλείψαν νά μετενέγκωσι κατὰ τὸ παρελθὼν εἴτε τὸ ἐν εἴτε τὸ ἕτερον τῶν εὐφραδῶν τούτων ἐπυλλίων εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἑμμετρον ἀρχαῖον λόγον (*), μ' ὅλον τοῦτο ἤρесе πρό τινος καὶ εἰς ἐμὲ ὅπως ἀμφοτέρω εἰς τὸν αὐτὸν ἐκθέσω λόγον καὶ ἐκ μέρους μου ψυχικῶν ἐμῶν παθημάτων ἐπιδιώκων διαγωγὴν τινα ὁπωσοῦν καὶ ἀνγκούρισιν. Ὅποιονδήποτε

(*) Ἑλληνικαὶ μέχρι τοῦδε μεταφράσεις τῶν δύο τούτων τοῦ Κατούλλου ποιημάτων, καθ' ὅσον εἰς ἐμὲ γνωστὸν, ὑπάρχουσι τοῦ μὲν πρὸς Ὀρταλον ἔπος ἢ τοῦ Βοναθεντούρα Οὐσουλζανίου, καί μιν εἰς τὴν Δουσιανὴν ἔκδοσιν τῶν τριῶν ποιητῶν Κατούλλου Τιβούλλου καὶ Προπερτίου (Cat. tib. Prop. recogniti a. Jamo Deuma filio. Lugd. Bat. 12, 1592), τῆς δὲ Ἑλεγείας ἢ τοῦ Ἰωσήφ Σκαλιγέρου καὶ ἢ τοῦ Ἀντωνίου Σαλδινίου ἐμπεριεχόμεναι ἀμφοτέραι εἰς τὴν ὑπὸ Α. Μ. Βανδινίου ἐν Φλωρεντίᾳ κατὰ τὸ 1764 ἔτος γενομένην ἔκδοσιν τῶν Καλλιμαχείων ὕμνων, καὶ τέλος ἢ ὑπὸ ὁμογενοῦς ἡμῶν τοῦ Ἑλλογιμωτάτου Καθηγητοῦ Φιλίππου Ἰωάννου νεωστὶ φιλοπονηθεῖσα, ἥτις ἐν Συλλογῇ ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐλεγεῖων τινῶν Ῥωμαϊκῶν ἐλεγοποιῶν ὑπὸ Ε. Καστόρχου Ἀθήνησι 1850, κατεχωρίσθη δὲ μετὰ μεταβολῶν τινῶν καὶ ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν φιλομαθῶν 13 Φεβρουαρίου 1864.

τὸ ἔργον ὁμῶς τοῦτο ἀποκαθιστῶ αὐτὸ κοινὸν τῶρα καὶ μετὰ πολλῶν ἐξ εὐνοϊκῆς ἀξιώσεως ἐλλογίμων φίλων μου, καθ' ἣν περιστάσιν περιττὸν δὲν ἔκρινα ὅλως καὶ μετ' ὀλίγων νὰ συνοδεύσω σημειώσεων τὴν Ἑλεγκίαν ἐν μέρει. Τείνουσι δὲ αὐταὶ κυρίως πρὸς διασάφησιν τῶν ὁπωσοῦν σκοτεινῶν τοῦ πονήματος χωρίων, ἢ καὶ πιθανῶν τῶν ἐκ σφραγίδος γραφῆς παρηλλαγμένων τυχόν ἐτέρων τινῶν αὐτῆς ἐπανόρθωσιν, καθὼς καὶ πρὸς ὑπόδειξιν οὐδὲν ἥττον τῶν ἐκ τοῦ ἀρχετύπου ἀκόμη Καλλιμαχείου ποιήματος διασωθέντων ὀλιγίστων εἴτε βεβαίων εἴτε καὶ πιθανῶν τεμαχίων, τὰ ὅποια ὡς πηγὰς ὑπάρχοντα τῶν προσομοίων καὶ ἀναλόγων τοῦ Κατουλλείου ἔπους ἐκφράσεων, δὲν ἐνόμισα ἀνάρμοστον καὶ νὰ περπαλάω εἰς τὴν ὑφ' ἡν τῶν στίχων μου ἀντὶ πάσης ἐτέρας ἐξ ἐμοῦ τῶν τοῦ λατινικοῦ κειμένου ῥήσεων ἑλληνικῆς μεταποιήσεως· περιέκλεισα δὲ πρὸς διάκρισιν ταῦτα ἐντὸς δύο ἀστερίσκων. Χ. Φ.

ΠΡΟΣ ΟΡΤΑΛΟΝ.

Εἰ καὶ μ' ἐνδελεχεῖ φροντίς δεδμημένον ἄλγει
τῆλε σοφῶν πλάζει, Ὀρταλε, Παρθενικῶν,
οὐδέ τε φρὴν δύναται γλυκάντα κυήματα Μουσῶν
ἐκπροφέρειν· τόσσους βράσσεται ἡδὲ κακοῖς!
καὶ γὰρ ἐμοῦ κάσιος Ληθίας ἄρτιγε δίνης
βλύζον ὑπὸ χλωρὸν ἔκλυσε κύμα πόδα,
Τρωάς ὃν αἰγιαλῷ Ῥοιτεῖῳ νέρθεν ἄρουρα
νοσφισθέντ' ἀμῶν ἐκ φαέων ἀλοῇ
(προσφῆσω; τεὰ ἥ ποτ' ἀκούσομαι ἔργα λαλεῦντος;
οὐποτε σέ, ζωῆς φίλτερ' ὁμκίμον, ἐγὼ
λεύσω τοῦ λοιποῦ; ἀλλ' αἰὲν δῆτα φιλήσω,
αἰὲν ἐπ' οἴτῳ σὺ αἶλιν' ἀείσομ' ἔπη,
Οἷα περ ὀρπήκων ἄδει ὑπένερθε καλύπτρης
Δαυλιάς αἶσαν ἄπνου μυρομένη Ἰτύλου.)
Ἐμπης τοσσατίους ἐν ὀδύρμασιν, Ὀρταλε, πέμπω
τάς σε, ἄς μέθεπον, Βακτιάδου σελίδας,
ὡς μὴ πιστευθέντα σὲ μὰ ψ' πλαγκτοῖσιν ἀήταις
ῥήματ' ὅτ' ἐμῆς ἐκπροφυγεῖν πραπίδος,
μνήστου ἢ κλοπίμῳ πεμφθὲν δωρήματι μῆλον
κύλπων παρθενικῆς ἐκδραμὲν ἀγνοπόλων,
ὃ σχετλὴς μαλακῷ ὑπο λήσμονος εἵματι ναῖον
μητρὸς ὅτ' ἐν προσόδῳ ἀνθορεν, ἐξέπεσε,
καὶ κείνο πρανεῖ θεῇ ῥύμη, τῇδ' ἐρύθημα
ἐκ βεθέων στυγνῇ ρεῖ συνεπιστάμενον.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΛΟΚΑΜΟΥ ΤΗΣ ΒΕΡΕΝΙΚΗΣ.

Ὡς μεγάλιοι ἅπαντα διέδρακε φέγγεα κόσμου
ἄστρον ἀντολίας ὅς μάθε καὶ δύσις,

ὀξείας ὡς φλόγεον σέλας ἔκλιπεν ἡλείου,
ὡς τακτοῖς καιροῖς τείρε' ὑποστρέφεται,
ὡς κλέσθην ἑκάτην ὑπὸ Λάτμια νῶτα ἰάλλων
ἄντυγος ἡδὺς ἔρωις ἐκκαλεῖ αἰθερίας,
* ἢ με Κόνων ἐβλάψεν ἐν ἡέρι τὸν Βερενίκης
βόστρυχον, ὃν κείνη πᾶσιν ἔθηκε θεοῖς *
ταυτάκις εὖτε νέῳ βασιλεὺς γαίων ὑμεναίῳ
* ἦ' ἐπ' Ἀσσυρίων ἦθεκ πανστράτι *
νυκτερινῇ; φορέων ἔριδος μελιηδέα ἔχνη
ἤρισαν ἦν σκύλων εἵνεκα παρθενικῶν.
μὴ οὖν ἀρτίγαμοι Κύπριν ἔστυγον; ἢ τοκῶν
ψεύδονται πλαστοῖς χάρματ' ἀκρυδίοις,
ἄφθον' ἃ αἰδ' ἐντὸς θαλάμου εἴδουσι βατῆρων;
ὡς με ῥύοιντο θεοὶ οὐ στοναχοῦσ' ἑτέον.
Τοῦτο μ' ἐμὴ πολλοῖς βασιλεία διδάξε γούισι
νυμφίου ἀνδρόφονον * ἐς δάκν' ἐρχομένου *.
Ὡς σὺ τότε ὀρφάνιον πανερήμη δύραο κοίτην
χωρισμὸν τε φίλου δακρυπετῇ κάσιος!
πενθαλέους μυελοὺς ὅτε πάγχυ κατέδρω ἀνίη,
ὡς τότε σοὶ στέρνων μερμέρῳ ἐκ συνόλων
ὠλισθὸν πινυταὶ πραπίδες! μεγάλητορα ἔμπης
* ἦδεα μᾶλλον ἐγὼ [σ' ἐκ]κοτέ * κουριδίου
μῶν ἐλάθου ἔργου κλυτοῦ, ὃ βασιλῆα τέτρες
λέκτρα, τὸ οὐκ ἄλλος ἔτλη ἀρειότερος;
ἀλλὰ πόσιν λυγρὴ τόθ' ἱεῖσ' ἔπη οἷα ποτήυδας!
Ζεῦ! ὡς ὠμορξας χειρὶ θαμὰ βλέφαρα!
Τίς τόσος ἡλλοίωσε θεός σε; ἢ ὅττι ἐρώντες
οὐκ ἐθέλουσι φίλου σώματος ἔμμεν ἐκάς;
Οἷα τότε, αἶ! γλυκεροῦ ὑπὲρ ἀνδρὸς ὑπέτχεο πᾶσιν
οὐ δίχα ταυρείου αἵματος ἀθανάτοις
εἰ ἀνίοι; ἔδ' ἐλὼν Ἀσίην χρόνῳ οὐκ ἐνὶ μακρῷ
χώρῃ Αἰγύπτου πρόσθετο ὀλοδοφόρῳ.
Ἴν' ἐνεκ' οὐρανίῳ χορῷ ἀντιδοθεὶς ἐγὼ ἔργων
δώρῳ καινοτέρῳ εὐγμα λύω προγενές;
ἄκων, ὃ βασιλεία, τῆς κορυφῆς ἀπεχώρουν,
ἄκων, * σὴν τε κάρην ὠμοσα σὺν τε βίαν *,
ἄξις πάσχοι ἃ εἴ τις ἂν εἰκαίως ἐπομύσσαι;
ἀλλὰ σιδήρῳ τίς γ' ἰσοπαλὴς κεν εἴοι;
κείνο τ' ἀντρέφθη ὃ ἐν ἀκταῖς πάμμεγα οὖρος
Θυίης παμφογγῆς γέννη ὑπερφέρεται,
Μῆδοι εὖτε νέαν ἄλα τεύξαν, ἰδ' εὖτε νεύει
βάρβαρος εὐόπλοις νηυσὶ διέπλω Ἄθω,
τί τρίχες ἂν ῥέζειαν ὅτ' εἶκαθε τοῖα σιδήρῳ;
Ζεῦ πάτερ * ὡς Χαλύδων πᾶν ἀπόλοιτο γένος,
γείσθην ἀντέλλοντα κακὸν φυτὸν οἳ μιν ἔφηναν *
καὶ σκληρὸν σφετέραις ἐπλάσαν ἰδυοσύναις
προϋλίγου οἰωθέντες ἀδελφοὶ βόστρυχοι αἶσαν
κλαῖον ἐμὴν ὅτ' ἐμοὶ Μέμνονος Αἰθίοπος
κοινότοκος ταρσοῖσιν ἐρέσσων ἀέρα κούφοις
ἦλθ' ἵππος πτερόεις Κύπριδος Ἀρσινόης,
ὅς δὲ τ' ἀειράμενός με δι' αἰθέρος ἔπτατο δίνης
κὰν κόλπῳ ἀγνῷ κάτθετο Ποντογενοῦς.

αὐτὴ ἐὼν Ζεφυρίτις ἐκεῖ θεράποντ' ἐπεπόμφει
 πόντα Κανωθεῖων ναίετις ἀγχιπλῶν,
 ἀστράτη ὡς μὴ μόνον οὐρανοῦ ἐνθα εἰ ἀίγλη
 ἐξ Ἀριαδνεῖων χρυσοπαῆς κροτάφων
 πηκτὸς εἶσι στέφανος, μαρμαίρει δὲ καὶ ἄμμος
 ξανθοκόμου κορυφῆς λπτὰς ἱρόθυτοι
 δάκρυσι μυδαλέον με θεῶν ἐς ἀνάκτορ' ἴοντα
 καινὸν ἐν ἀρχαίοις ἄστρον ἔθηκε θεῶν,
 καὶ γὰρ Παρθενικῆς ὁμορῶν αἰνοῦτε Λέοντος
 τείρεσι, Καλλιστοῦς ἄγχι λυκκόνιδος,
 στρωφάμ' ἐς δύσιαις νωθοῦς πομπὰς πρὸ Βοώτου,
 ὅς μοις ὀψὲ βαθὺν δόσετ' ἐς ἱκεανόν.
 Ἀλλ' εἰ καὶ κατὰ νύκτα θεῶν ὑπὸ ποσσὶ φορεῖται,
 ἦοι ὅμως πολιτὴ Τηθύς ἔχει με πάλιν.
 Ἰλήκοις κούρη Ραμνουσίη ἦν τάδ' ἐνίσπω,
 οὐ γὰρ ἐγὼ τι φόβω κεύσω ἀληθοσύνην,
 οὐκ εἰ * κηκάδι σὺν γλώσση * ἐμὲ τείρεα δάκνοι
 ὄφρ' ἐτεῖ στέρνων ἐγκρυφα μὴ πετάσω,
 τοῖς δ' ἔργοις τόσον οὐφρένα τέρπομαι, ὅσον ἀπέμμεν
 κρατὸς ἀπέμμεν αἰεὶ δεσπότηδος ἀλγῶ,
 Παρθένω ἢ σὺν ἐγὼ ποτ', ἀλείφατος ἔμπαν ἀίστωρ,
 μύδρης χιλιάδας οὐκ ὀλίγας ἔπιον
 νῦν ὅμ' ἀσπασίω τὰς ζεύξ' ἀμαρύγματι πύκνῃ
 μὴ πρὶν ὁμοψύχοις σώματα συζυγίοις
 δοίητ' ἀμπεχόντης γυμνάς θηλάς ἀφιεῖσαι,
 πρὶν κεν, ἃ εὐτερπῆ, δῶρα μοι εἶδοι ὄντι
 ὅμ' ὄντι ἀγνῆς ὑπὸ τέθριμα ἔμπεδα κοίτης,
 ἀλλ' ἀκαθάρτω ἢ μοιχοσύνη δέδοται
 κείνης, αἶ! κακὰ δῶρα πίοι κόνης ἤλιθα κούφη,
 οὐ γὰρ ἐγὼ φάτων προσδέχομαι γέρεα
 τῶς πλέον, ὃ γαίμαται, αἶεν σφετέραις ὁμόνοια,
 αἶεν ἔρωι ἐν ἔδραις νηυστάσι μόνιμος.
 Τύνη δὲ βασίλεια, ὅτ' ἄστρ' ἐσορῶσα θέκιναν
 Κύπριν ἐσπτασίμοις ἰλάσσαι φάσει,
 μὴ μύρου ἔμμεν ἀπειρον ἐάσης, ἀλλὰ με μᾶλλον
 δαψιλέεσαι τὸν φιλίδρα δωτόεσι.
 Τείρεσι τίπτε μετῶ; αἶθ' ἦν πλόκαμος βασιλῆος!
 ἄγχορος Ἡριδανοῦ λάμποι ἀν' ἱερῶν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΙΝΕΣ

Εἰς τὴν περὶ τοῦ πλόκαμου τῆς Βερενίκης
 Ἑλεγείας τοῦ Κατούλλου.

στ. 7. 8.

ἢ με Κόνων ἐβλάψεν ἐν ἡέρι τὸν Βερενίκης
 βόστρυχον, ὃν κείνη πᾶσιν ἔθηκε θεοῖς.

Μνημονεύει τῶν στίχων τούτων ἐκ τῆς Καλλι-
 μάχου πάντως ἑλεγεῖς ὁ Θεών (Ἀράτ. φιν. στ.
 444) λέγων « Κόνων ὁ μαθηματικὸς Πτολεμαῖος

χαριζόμενος Βερενίκης πλόκαμον ἐξ αὐτοῦ κατηστέ-
 ρισε, τοῦτο δὲ Καλλίμαχος που φησὶν

ἡδὲ Κόνων μ' ἐβλάψεν ἐν ἡέρι τὸν Βερενίκης
 βόστρυχον, ὃν κείνη πᾶσιν ἔθηκε θεοῖς. »

Τὸ κατὰρχαί τοῦ ἑξαμέτρου τοῦ Καλλιμαχείου τού-
 του Ἑλεγείου ἐσφαιμένως καίμενον ἡδὲ Κόνων μ'
 ἐπικνωρθώθη ὑπὸ τῶν κριτικῶν δεόντως ἦμε Κόνων
 ὁ Κατούλλος δ' αὐτὸ ἐξέφρασε περισσοτέρως

idem me iste Conon caelesti in lumine vidit
 e Bereniceo vertice Caesariem
 fulgentem clare: quam multis illa deorum
 laevia protendens brachia pollicita est.

αὐτὸς δὲ οὐρανίῳ με Κόνων ἐνὶ φέγγει λεύσε
 τὸν Βερενικεῖος ἐκ κορυφῆς πλόκαμον
 στίλβοντ' ἐκφανέως, πολλοῖσι θεῶν ὃν ἐκείνη
 λαίῳ ἀνισχομένη πήχεε ἑγγύασεν.

Ἀλλ' ὁ Καλλίμαχος, ὡς ἐκ τῆς σειρᾶς εἰκάζεται
 τῶν στίχων, δυσκόλως πρέπει νὰ εἶχεν ἐνταῦθα πε-
 ρισσότερόν τι τοῦ ῥήματος ἔθηκεν ὁ Κατούλλος δὲ
 πλατύνει τὴν ἐν τῷ ῥήματι ἐμπεριεχομένην ἰδέαν
 τῆς ἀφιερώσεως διὰ τῆς ἀνατάσεως τῶν βραχιόνων
 τῆς βασιλίσσης, ἐμμήμη εἰς τοῦτο προφανῶς τὰς
 ἐπὶ εὐχῶν συνήθεις τοῦ Οὐίργιλίου ἐκφράσεις, ὅποιαι
 (Αἰν. Α, στ. 97) et duplices tendens ad sideva
 palmas καὶ (Αἰν. Β, στ. 687) et caelo palmas
 cum voce tetendit, καὶ ἄλλας ἄλλοι τοῦ αὐτοῦ
 ποιήματος περαπλησίαι.

στ. 10.

ἦ' ἐπ' Ἀσσυρίων ἦθεα πανστρατιῇ

ὁ Κατούλλος

vastatum fines iverat Assyrias,
 χώρας δηώσων ἦεν Ἀσσυρίας.

Φέρεται ὑπὸ τοῦ ἐτυμολόγου (λ. Ἀσσυρία) Καλλι-
 μάχης τις πεντάμετρος ἢ ἀπ' Ἀσσυρίων ἡμεδαπῇ
 στρατιῇ. Ὁ ἑμπεριούσιος, ὡς μετέπειτα καὶ ὁ Βλομ-
 φείλδιος, τὰ κατ' ἀρχαί τοῦτου σφαλερὰ ἢ ἀπ' γρά-
 φοντες εὐστόχως ἦ' ἐπ' ὑπέλαβαν ἐνταῦθα τὸν στί-
 χον καὶ ὡς ἀνήκοντα εἰς τοῦτο τὸ μέρος τῆς ἑλε-
 γείας. Μὲ πείθει ἡ γνώμη τῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ ᾔνοι ὅ-
 μως σύμφωνοι εἰς τὸν νοῦν τῶν ἐνταῦθα λεγομένων
 καὶ αἱ δύο τελευταῖαι λέξεις ἡμεδαπῇ στρατιῇ, πολὺ
 πιθανὸν κρίνω νὰ ἐγράφοντο καὶ αὗται ποτὲ ἦθεα
 πανστρατιῇ, αἱ ὅποιαι καὶ ὅχι δυσκόλως θέλει ἐξε-
 τράπησαι εἰς τὴν νῦν φερομένην ἀνάγνωσιν διὰ τὴν
 ταυτοσημίαν τῶν ὁ στίχος λοιπὸν ἀναγινωσκόμενος

ἦ' ἐπ' Ἀσσυρίων ἦθεα πανστρατιῇ

ἦτοι ὅποτε ὁ Βασιλεὺς ἐστράτευεν ἐπὶ τὰς οἰκήσεις
 καὶ τὰς χώρας τῶν Ἀσσυρίων, ὁμοῦροθι ἢ ὅχι

κατὰ τὴν λέξιν, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν ιδέαν πρὸς
τὸν Κατούλλειον

vastatum fines iverat Assyrias.

στ. 48.

νυμφίου ἀνδροφόνον ἐς δάιν ἐρχομένου,
ὁ Κάτουλος

invisente novo praelia torva viro,
καινὸς ὅτ' ἐς βλοσυρὰς δῆριαις ἦεν ἀνὴρ.

Ὁ Ἑτυμολόγος (λ. δάιν) ἔχει ἐκ τοῦ Καλλιμάχου ἀ-
ποσπασμάτιον ἐς δάιν ἐρχομένων ἐλεγείου προφα-
νῶς τοῦτο πενθημιμερὲς τὸ δεύτερον. Ἐὰν τὸ ἐν αὐ-
τῷ ἐρχομένων ἤθελεν ἀναγνωσθῇ ἐνικῶς ἐρχομέ-
νου, καὶ αἱ φωναὶ οὐ καὶ ὡς γνωστὸν ὅτι εὐκόλως
συγγέονται εἰς τὰς ἀντιγραφάς, ἡ φράσις τότε ἐς
δάιν ἐρχομένου ταυτιζομένη ὅλως πρὸς τὴν τοῦ
Κατούλλου invisente praelia ἐνι ἐγγὺς τοῦ βε-
βαίου νὰ παριστάνῃ λείψανον Καλλιμαχείου πεντα-
μέτρου τοῦ εἰς τὸ μέρος ἀνήκοντος τοῦτο τῆς Ἑλε-
γείας.

στ. 20, 21.

Ὡς σὺ τότε ὀρφάνιον πανερήμη θύραο κοίτην
χωρισμὸν τε φίλου διακρυπετῇ κάσιος.

Οἱ δύο οὗτοι στίχοι φέρονται εἰς τινὰς τοῦ Κατούλ-
λου νεωτέρας ἐκδόσεις

et tu vero orbum luxti deserta cubile,
et fratris cari flebile discidium.

Ἐκφράζοντες οὕτω τὸν περὶ δύο ὁμοῦ ἀτυχημάτων
θρήνον τῆς Βερενίκης, τῆς ἐρημώσεως δηλονότι τῆς
ιδίας κλίνης, καὶ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς
ἀλλ' εἰς ἀρχαιοτέρας ἄλλας καὶ τὴν πρωτογενῆ μά-
λιστα (Vicentiae 1484 fol.) ἔχουσιν,

at tu non orbum luxti deserta cubile,
sed fratris cari flebile discidium,

νοουμένου διὰ τῆς ἀντιθέσεως ὅτι ἡ Βερενίκη δῆθεν
εἰς τὴν περίστασιν τῆς ἐκστρατείας τοῦ βασιλέως
δὲν ἐθρήνησε τὴν στέρησιν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ἀλλὰ
μάλιστα καὶ κατ' ἐξοχὸν τρόπον τὸν ἀπὸ τοῦ ἀγα-
πητοῦ συνομαίμονος χωρισμὸν. Καὶ τὴν ἀνάγνωσιν
ἀκολουθήσαντες ταύτην ἐξήνεγκαν τοὺς στίχους ἐλ-
ληνιστὶ ὁ μὲν Σκαλίγερος

οὐδὲ σὺ χηρῶσανον ὀλοφύραο λέκτρον ἔρημος
ἀλλὰ κασιγνήτου μέρμερον ἀζυγίην

ὁ δὲ Σαλβίνιος

καὶ περ φῆς οὐκ ἀνδρὸς ἐδακρύου ὀρφανὰ λέκτρα
ἀλλὰ κάσιν φίλον τῆλε καθεζόμενον.

Μ' ὅλον τοῦτο ὡς πρὸς τὸν νοῦν καὶ ἡ ἀνάγνωσις αὕτη
δὲν ἤθελεν εἶσθαι παραπολὺ τῆς ἐτέρας διάφορος,
ἐὰν τυχὸν ὁ λόγος ὑπετίθετο κατ' ἐρώτησιν γινόμε-

νος· καὶ οὕτως ἐρωτηματικὸν ἐξέλαβεν αὐτὸν ὁ Φό-
σκολος (La chioma di Berenice p. 84, not.) πρ-
οφράζων « καὶ τί; δὲν ἐκλαυσε; σὺ ἄρα γε τὴν ἐ-
ρημωθεῖσαν κλίνην σου, ἀλλὰ μόνον τὸν ἀποχωρι-
σμὸν τοῦ ἀδελφοῦ σου; » συναγομένου ἐκ τῆς κατ'
ἐρώτησιν ταύτης ἀναγνώσεως ὅτι ἡ Βερενίκη ἐθρή-
νησεν ὁμοῦ καὶ τὰς δύο ἀτυχίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ καθη-
γητῆς Φίλιππος εἰς τὸ αὐτὸ πάντως ἀποδίδεσκον, ἐρω-
τηματικῶς ὡσαύτως ἀπέδωκε τὸν λόγον ἐξελληνίσας

οὐ σὺ τότε οἰωθεῖσα λέχος κώκυσας ἐρήμον
ἀλλ' ἡ νοσφισμὸν προσφιλέος κάσιος;

Ὁ Φόσκολος ὁμοῦ εἰς τὴν ἰταλικὴν αὐτοῦ ἔμμε-
τρον τοῦ ποιήματος ἐκθεσιν παρηκολούθησεν ἔπειτα
τέλος πάντων τὸ καίμενον τῶν νεωτέρων ἐκδόσεων
ἐκφράσας

e tu piangesti allora il freddo letto
abbandonata, e del fratel tuo caro
il lagrimoso dipartir piangevi.

Καὶ εὐλόγως νομίζω, καθότι παρὰ τὸν πλάγιον τρό-
πον τῆς ἐρωτήσεως ὑπάρχει εἰκότως προτιμότερος
ὁ ἀπ' εὐθείας τὸ πρᾶγμα ἐκθέτων, ὡς καίται εἰς τὰς
νεωτέρας ἐκδόσεις· μόνον παρατηρῶ ὅτι οἱ εἰς αὐτὰς
φερόμενοι δύο σύνδεσμοι *et vero* ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐξα-
μέτρου προσπταίουσιν πῶς εἰς τὴν σειρὰν τῶν λεγο-
μένων μὴ καίμενοι κατὰ χώραν ἀρμολύως· καὶ τοῦ-
το, ὡς φαίνεται, ὑποπτέουσας ἐπανόρθονεν ἐνταῦθα
ὁ Δοερίγγιος *ut tu nunc*, μεταβάλλων δηλονότι τὸν
μὲν *at* ἢ *et* εἰς τὸ θαυμαστικὸν *ui*, ἀντικαθιστάνων
δὲ τὸν ἀκόλουθον *vero* διὰ τοῦ χρονικοῦ ἐπιρρήμα-
τος *nunc*· ἀλλ' ἂν καὶ ἐπιτυχῆς ἡ εἰς τὸ θαυμα-
στικὸν *ui* μεταβολὴ αὕτη τοῦ πρώτου συνδέσμου,
ἀντὶ τοῦ *nunc* ὁμοῦ ἐπιρρήματος, εἰς τὸ ὅποιον μετ-
έβαλλε τὸν δεύτερον, ἐπειδὴ ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ
παρεληλυθότος, ἀρμολύδιον ἤθελεν ὑπάρχει προφανῶς
τὸ ἐπὶ τοιαύτης σημασίας τασσόμενον ἕτερον χρο-
νικὸν *tunc*, ὡς αὐτὸ τοῦτο μετὰ τοῦ θαυμαστικοῦ
πάλιν *ui* ἐπαναλαμβάνεται περιπαθῶς καὶ εἰς τὸ
ἐπόμενον δίστιχον.

στ. 24.

ἦδεα μᾶλλον ἐγώ[σ' ἐκ]κοτε κουριδίου.

Ὁ Εὐστάθιος (Ὁδ. Ψ, σ. 1946. Ρώμ.) φέρει ἐκ
τοῦ Καλλιμάχου τεμάχιον, ἦδεα μᾶλλον ἐγώ κοτε,
τοῦ αὐτοῦ προφανῶς νοήματος τῶν τοῦ Κατούλλου
λέξεων, *at te ego certe cognoveram*. Καὶ βέβαιον
μὲν ὅτι τὸ τεμάχιον, ὡς ἔχει, δύναται νὰ συνίστα-
ται ἐκ τριῶν τῶν πρώτων ποδῶν ἐξαμέτρου τινός, ἀλλὰ
τὸ αὐτὸ, ἐπειδὴ στενὴν φέρει τὴν ὁμοιότητα πρὸς
τὴν Κατούλλειον ἔκφρασιν, δὲν εἶναι πολὺ μακρὰν
τῆς ἀληθείας νὰ ἐμπεριέχῃ ὡσαύτως καὶ πενταμέ-
τρου τὴν ἐπὶ ποσὸν πρόδον ἀναγινωσκομένου μετὰ

μικρᾶς τινος πιθανῆς ἀναπληρώσεως, ἥδεα μᾶλλον ἐγὼ[ς' ἐκ]κοτε. Θεωρήσας λοιπὸν αὐτὸ ὡς τεμάχιον τοῦ ἐνταῦθα τῆς Ἑλεγείας πενταμέτρου παρεδέχθην εἰς τὴν ὑφ' ἡν τῶν στίχων ἀποτερματίσας τὸ ὅλον διὰ τοῦ ὑποκοριστικοῦ κουριδίου τοῦ ἐντελῶς ἀνταποκρινομένου εἰς τὸ *parua virgine* τοῦ Κατούλλου.

στ. 35.

ὦν ἕνεκ' οὐρανίῳ χορῷ ἀντιδοθεὶς ἐγὼ ἔργων.

Ὁ Κάτουλλος

queis ego pro factis coelesti reddita coetu.
Οἱ ὑπομνηματισταὶ διὰ τοῦ *coelesti coetu* ἐνόμισαν ὑποτυπούμενον ἐνταῦθα τὸ ἐν οὐρανῷ ἄθροισμα τῶν ἀστέρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἠξιώθη μετατεθεὶς νὰ γίνῃ ἐναρίθμιος καὶ ὁ πλόκαμος· ἀκολουθῶς τῆς ιδέας ταύτης ἀπέδωκαν τὸν στίχον καὶ οἱ ἑλληνιστὶ τὸ ποίημα μεταφράσαντες· ὁ μὲν Σκαλίγερος,

Τοῦνεκεν εἰδῶλοις ἐναρίθμιος οὐρανίοισι

ὁ δὲ Σαλβίνιος,

ἀνθ' ὧν οὐράνιον ἐσέβην χορὸν ἀστερόεντα,

καὶ ὁ Φίλιππος, τέλος,

τῶν δ' ἕνεκ' ἔργων αὐτῇ ἀνελθοῦς ἐς χορὸν ἄστρον.
Ἀλλ' ἡ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάθεσις τοῦ πλοκάμου καὶ ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦ ἡ ἐκεῖ αὐτοῦ μεταξὺ τῶν ἀστέρων κατὰ τὴν ἀρχὴν σημαίνεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ μετὰ πολλοὺς στίχους κατωτέρω· ἐνταῦθα δὲ δηλοῦται μόνον ἡ παρὰ τῆς Βερενίκης γενομένη τοῦ πλοκάμου ἀνάθεσις εἰς τοὺς θεοὺς ἅπαντας τοὺς ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρσινόης λατρευομένους, οἵτινες καὶ παριστάνονται εἰς τὸν στίχον τοῦτον περιληπτικῶς ἐκφραζόμενοι διὰ τοῦ *coelesti coetu*, ὡς χορὸς τουτέστιν οὐράνιος, χοροστασία οὐρανίων θεῶν τῶν ἐν τῷ ναῷ ἐκείνῳ τιμωμένων.

στ. 44, 45.

Ζεῦ πάτερ! ὡς Χαλύβων πᾶν ἀπόλοιτο γένος
γαίθεν ἀντέλλοντα κακὸν φυτὸν οἱ μιν ἔφηναν.

Φέρει τοὺς δύο τούτους στίχους, ἐκτὸς ὅτι ἑλλειπῇ κατὰ τὴν ἀρχὴν τὸν πρῶτον, ἀνήκοντας ἀμφοτέρους προφανῶς ἐνταῦθα τῆς Ἑλεγείας, ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Ἀπολλωνίου (στ. 4323)· ὁ Κάτουλλος δὲ ἐξέφρασε μὲν τὸν πεντάμετρον κατὰ λέξιν, ἀλλὰ τὸν ἐξάμετρον ἴσως ἀκόμη καὶ τὸν ἐχόμενον αὐτοῦ πεντάμετρον μετεποίησε παραλλάξας τὴν ἐννοιαν οὕτως·

*et qui principio sub terra quaerere venas
institit ac ferri fingere duritiem.*

Χ' ὡς διφθ' ὑπὸ γῆς μυχάτοις φλέβας, ἥδ' ἐσίδηρου
πλάσσειν σκληροσμὸν πρῶτος ἐπεφράσατο·
μεταδιθάσας δηλονότι τὴν κατάρχην ἀπὸ τῶν Χαλύβων καὶ ἐπὶ πάντα ἕτερον εἴ τις ὑπὸ γῆν ἐμετάλ-

λευσε τὸν σίδηρον, καὶ ἀνορύξας σκληρὸν αὐτὸν ἀπετέλεσε διὰ τῆς πλάσεως.

στ. 50, 54.

κοινότοκος ταρσοῖσιν ἐρέσσων ἄερα κούφοις
ἦλθ' ἵππος πτερόεις Κύπριδος Ἀρσινόης.

Εἰς τὰς ἐκδόσεις τοῦ Κατούλλου τὸ ἐπώνυμον τῆς Ἀρσινόης κοινῶς φέρεται *cloridos* ἢ *chloridos*· ἀλλ' ὁ Βεντλέιος ψευδὲς αὐτὸ κρίνας ἀντικαθίστανε διὰ τοῦ *Locridos* (Λοκρίδος) ὡς δὴθεν τῆς Ἀρσινόης, ἥτις ἐκαλεῖτο Ζεφυρίτις ἀπὸ τοῦ ἐν Λιθύῃ Ζεφυρίου ἄκρου, ὅπου ὑπῆρχεν ὁ ναὸς αὐτῆς, ἐχούσης προσέτι καὶ τὴν προσωνομίαν ταύτην διὰ τὴν εἰς τοὺς τόπους ποτὲ ἐνοίκησιν τῶν Λοκρῶν· ὁμοῦς ὑποπτεύω πολὺ μὴ τὸ ἐπώνυμον τῆς Ἀρσινόης ἐγράφετο εἰς τὸ ποίημα τοῦ Κατούλλου μᾶλλον *Cypri-dos* (Κύπριδος), καὶ τὸ ὁποῖον ἔπειτα ἐξ εὐκόλου τῶν γραμμάτων συγχύσεως μετέπεσεν εἰς τὸ νῦν φερόμενον ἀδιανόητον *Cloridos*. Συνεπισχύει δὲ τὴν ὑπόψιν μου πρῶτον ὅτι ὁ Καλλίμαχος αὐτὸς Κύπριν προσονομάζει τὴν Ἀρσινόην εἰς ἓν τῶν αὐτοῦ ἐπιγράμμάτων (*Anthol. Palat. app. 45*) τὸ ἐξῆς· Κόγχος ἐγὼ Ζεφυρίτι, παλαιότερος, ἀλλὰ σὺ νῦν με

Κύπρι, Σεληναίης ἄνθημα πρῶτον ἔχεις
ναυτίλον, ὅς πελάγεσσιν ἐπέπλεον εἰ μὲν ἄηται,
τείνας οἰκείων λαῖφος ἀπὸ προτόνων
εἰ δὲ γαληναίῃ λιπαρὰ θεὸς οὐλὸς ἐρέσσω
ποσσίνιν ὡς ἔργῳ τοῦνομα συμφέρεται
ἐς τ' ἔπασον παρὰ θῖνας Ἰουλίδος, ὄφρα γένωμαι·
σοὶ τὸ περισκεπτον παίγνιον, Ἀρσινόη,
μηδ' ἐμοὶ ἐν θαλάμησιν ἔθ' ὡς πάρος (εἰμὶ γὰρ ἄπνους)
τίκτῃτ' αἰνοτέρης ὤσον ἀλκυόνης
Κλεινίσου ἀλλὰ θυγατρὶ δίδου χάριν, οἶδε γὰρ ἐσθλὰ
ῥέζειν, καὶ Σμύρνης ἔστιν ἀπ' Αἰολίδος·

Καὶ δεύτερον ὅτι Κύπρις ὀνομάζεται ὡσαύτως ἡ αὐτὴ Ἀρσινόη καὶ εἰς ἕτερον ἀρχαῖον ἐπίγραμμα, τὸ τοῦ Ποσειδίππου (*Anthol. Pal. app. 67*), ἔχον οὕτω·
Τοῦτο καὶ ἐν ποταμῷ (ἴσ. πόντι) καὶ ἐπὶ χθονὶ τῆς
[Φιλαδέλφου]

Κύπριδος ἱλάσκεσθ' ἱερὸν Ἀρσινόης,
ἣν ἀνακοιρανέουσιν ἐπὶ Ζεφυρηίδος ἀκτῆς
πρῶτος ὁ ναύαρχος θήκατο Καλλικράτης,
ἥ δέ τοι εὐπλοῖην δώσει, καὶ χεῖματι μέσσω
τὸ πλατὺ λισσομένοις ἐκλιπανεὶ πέλαγος.

Εἰκάζεται λοιπὸν ἐξ αὐτῶν ὅτι καὶ εἰς τὸ ποίημα τοῦ Κατούλλου Κύπρις ὑπῆρχε ποτὲ τὸ προσωνο-
μον τῆς Ἀρσινόης, καὶ ἡ γραφὴ *Cloridos* ἢ *Chlori-dos* πιθανώτατ' ἀποβλέπειν ἐκ ποιᾶς τινος ταυτοπ-
χίας τῶν λέξεων. Ἀλλὰ μεταξὺ λόγων τίς ἄραγε
ἦτον ὁ πτηνὸς ἵππος τῆς Ἀρσινόης, ὅστις παρ' αὐ-
τῆς πεμφθεὶς εἰς τὸν ἐν Κανώβῳ ναὸν τῆς παρέλαβε

τὸν αὐτόθι ἀνατεθειμένον πλόκαμον, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβιβάσας κατέθηκεν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς θεᾶς; Οἱ ὑπομνηματισταὶ δοξάζουσι κοινῶς ὅτι διὰ τῆς εἰκόνας τοῦ πτηνοῦ ἵππου ὁ Ζέφυρος παριστάνεται ἐνταῦθα, ὅστις κοινῶς ὑπάρχων τῶν θεῶν ἄγγελος ἐστῆλθην, λέγουσιν, ὡς τοιοῦτος καὶ παρὰ τῆς θεᾶς Ἀρσινόης εἰς ἐξυπαρέστησιν τῶν ἰδίων αὐτῆς διαταγῶν. Ἀλλ' εἰς περὶδοχὴν, νομίζω, τριακῆς ἐννοίας ἀντίκειται πολὺ ὅτι ὁ ἵππος ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ὁ πτηνὸς ἵππος τῆς Ἀρσινόης, *equus ales Arsinoes*, ταυτὸν εἰπεῖν ἵππος εἰς τὴν θεὰν ταύτην ἰδίως ἀνήκει καὶ εἰς οὐδένα ἕτερον· ὥστε προκύπτει ἀναγκαστικῶς ἐκ τῆς ῥήσεως ταύτης ὅτι ἄλλο τι πρέπει νὰ ᾦτον ὁ ἵππος οὗτος, κατὰ τι τῆς Ἀρσινόης ἰδίου, ὅχι δὲ ὁ κοινῶς τῶν θεῶν ἄγγελος ἢ ὑπαρέτης Ζέφυρος. Ὁ Βικέντιος Μόντης ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς I. Παρκερσίσιον ἐπιγραφομένην « *Del cavallo alato di Arsinoe* » (περὶ τοῦ πτηνοῦ ἵππου τῆς Ἀρσινόης), ἀποτελούσῃ δὲ τὸ τέταρτον τεῦχος τῶν αὐτοῦ ἀνεκδότων (*Vicenzo Monti, opere inedite e rare. Vol. 4, Milano 1832*) ὑποστηρίζει διὰ μακρῶν ὅτι ὁ ἐν λόγῳ οὗτος ἵππος πρέπει νὰ ᾦτον βεβιάως ἢ μεγάλη στρουθὸς ᾗτοι ἢ στρουθοκάμηλος, ἐπὶ τῆς ὁποίας, ὡς αὐτὸς τεκμαίρεται, εἶχε παρὰ συνήθειαν ζῶσα ἢ Ἀρσινόη νὰ ἐποχῇται κατὰ βασιλικὴν τινα περὶδοξοκοπίαν· λαμβάνει δὲ τὸ ἐνδόσιμον ὁ Μόντης εἰς τὴν εἰκασίαν τοῦ ταύτην ἐκτινος χωρίου τοῦ Πυσανίου (Βοιωτ. κ. 31) ἔχοντος οὕτω· « καὶ Ἀρσινόης ἐστὶν ἐν Ἐλικῶνι εἰκὼν, ἣν Πτολεμαῖος ἔγημεν ἀδελφὸς ὢν, τὴν δὲ Ἀρσινόην στρουθὸς φέρει χαλκῇ τῶν ἀπτήνων. » Εἰπάγει λοιπὸν ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ περιηγητοῦ ὅτι, ἀφοῦ ἡ Ἀρσινόη εἰς τὰς εἰκόνας αὐτῆς παριστάνετο ἐπὶ τῆς στρουθοῦ φερομένη, πιθανώτατον ἤθελεν εἶσθαι νὰ μὴν ἐπράττετο δι' ἄλλο τοῦτο, εἰμὴ διότι ἡ βασιλιστὰ αὕτη ἵππευε κατὰ συνήθειαν ἐπὶ τοῦ ῥηθέντος ἀπτήνου ὄρνιθος ὡς ἐφ' ἵππου, ἀκολουθῶς δὲ ὅτι καὶ ὁ Κάτουλλος τοῦτο ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν δὲν παρέστησε διὰ τῆς ἐκφράσεως *equus ales* περὶ τοῦτον αὐτὸν τὸν ὄρνιν τὸν καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἵππον πτηνὸν παρ' αὐτοῦ τῆς Ἀρσινόης ὀνομασθέντα. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ περιώνυμος ἰταλὸς ποιητὴς καὶ γραμματολόγος πολλῆς, κατ' ἐμὲ, πιθανότητος ἐχόμενα· ὅτι δὲ ὁ Κάτουλλος ὄρνιν κατ' αὐτὸ πρὸ ἄλλο τι διὰ τῆς ἐκφράσεως ἐδήλωσε καθίσταται βέβαιον καὶ ἐξ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένης συγγενείας τοῦ πτηνοῦ ἵππου πρὸς τὸν αἰθίοπα Μέμνονα, τὸν κατὰ τὸν μῦθον ἐκ τῆς αὐτοῦ τέφρας προσελθόντα ἐν μορφῇ ὄρνιθος ἅμα μετ' ἀναρίθμων ἄλλων ἀδελφῶν αὐτοῦ ὄρνιθων, ἐν οἷς, αἰκῆς, ἐναρίθμιος πρέπει νὰ ᾦτον καὶ ὁ ἐν λόγῳ προσεῖται ὄρνιππος. Τὸ δὲ περὶ τοῦ Μέμνονος καὶ τῶν ἀ-

δελφῶν αὐτοῦ τεράστιον ἐκθέτει ὁ Ὀβίδιος (*Metam. L XXIII, V. 607*) διὰ τῶν ἐξῆς·

et primo simitis volueri, mox vera volucris
insonuit pennis, pariter sonuere sorores
innumeri, quibus est eadem natalis ovigo.

Καὶ πρῶτ' ὄρνιθι ἐπισείκελος, αὐτίκα ὄρνις
ἤχησε πτερόγυσσιν ἐτήτυμος, ὡς δ' ἀνάριθμοι
ἤχησαν κάσιες γενεὴ ταῖς ἐστὶν ὁμοίη.

Ὡς ἐμπρόθερ μὲ φαίνεται καὶ ὀλίγον τι περὶδοξόν ὅτι ἄνδρες φιλολογώτατοι, ὅποιοι ὁ Σκαλίγερος καὶ ὁ Σαλβίνιος, τὸ ἐπίθετον τοῦ ὄρνιθος ἵππου *unigena* εἰς τὰς ἐλληνικὰς αὐτῶν μεταφράσεις τοῦ ποιήματος ἀπέδωκαν διὰ τοῦ μονογενῆς ἐναντίον πάντως ὅχι μόνον τῆς μυθικῆς περὶδοξείας, ἀλλὰ καὶ τῆς κατασκευῆς αὐτῆς· μάλιστα τοῦ ὀνόματος σημαίνοντος ἐκ ταύτης προδήλως ἐνὰ τινα ὅστις προῆλθεν ἐκ τῶν αὐτῶν γεννητόρων, τὸν ἀδελφὸν δηλονότι. Ὁ Κάτουλλος αὐτὸς ἔχει ἐπὶ τῆς αὐτῆς πάλιν σημασίας τὸ ὄνομα καὶ εἰς ἕτερον αὐτοῦ ἔπος (*epith. Pet. et thet. V. 300*), ἐνθα περὶ τοῦ ἐλθόντος Διὸς εἰς τοὺς γάμους τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος λέγει·

advenit caelo te solum Phoebe relinguens
unigenam que simul cultricem monti-
[bus Idri.

ἤλυθεν οὐρανόθεν σέ γε μόνον, Φοῖβε, προλείπων
κοινότοκον τ' ἄμυδις νεκτεῖραν οὖρεσιν Ἰδρου.

ὅπου διὰ τοῦ *unigenam* ἐνταῦθα ἐδήλωσε βέβαια ὁ ποιητὴς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Απόλλωνος Ἀρτεμιν οἶα ἐκ τῶν αὐτῶν ταύτην γονέων μετ' ἐκείνου λαβοῦσαν τὴν γένεσιν· ὁ ἡμέτερος Φίλιππος ἐξελλήνισεν ὀρθότατα τὴν λέξιν διὰ τοῦ ὁμογενήτην.

στ. 55, 56.

αὕτη ἐν Ζεφυρίτις ἐκαὶ θεράποντ' ἐπεπόμφει
πάντα κανωβίων αἰγιαλῶν νεκτεῖς.

Τοῦ Κατοῦλλου ὁ πεντάμετρος εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐκδοσὶν καὶ τινὰς τῶν μετ' αὐτὴν ἔχει οὕτω.

Grata Canopiis incola litoribus

ἐξεναντίας εἰς νεωτέρας ἄλλας ἢ ἀνάγνωσις *incola* φέρεται ἐκ διορθώσεως τοῦ Οὐασίου *in loca*, ὡς δὲ ἤθεν λεγομένου ἐνταῦθα ὅτι ἡ Ζεφυρίτις Ἀρσινόη ἐπεμψε τὸν θεράποντα αὐτῆς ἵππον ἐκεῖ εἰς τοὺς διὰ τῶν Κανωβίων αἰγιαλῶν φαιδρυνομένους τόπους, τουτέστιν εἰς τὸν ἐπ' αὐτῶν ἰδρυμένον νκόν της. Ἀλλὰ τὸ τοπικὸν ἐπίρρημα *eo* (ἐκεῖ), ἐπικαταλαμβάνομενον μετ' ὀλίγον διὰ τοῦ *ibi* (αὐτόθι), ἀναφέρεται, νομίζω, ὅχι εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τοῦ Κανώβου, ἀλλὰ μάλιστα εἰς τὴν ἀστροποικίλον τοῦ οὐρανοῦ αἰγλήν ἐνθα φθάσας ἐναπέθηκεν ὁ πτερωτὸς ἵππος

τὸν πλόκαμον εἰς τὸν κόλπον τῆς ἐκεῖ καθεδρευούσης θεσπύνης.

Ὅθεν ἐπομένως πρέπει νὰ φέρωσι καλῶς αἱ ἀρχαῖαι ἐκδόσεις *incola*, νοούμενον τοῦτο περὶ τῆς θεᾶς αὐτῆς, ἥτις ὡς ἔχουσα τὸν νῶν ἐπὶ τῶν αἰγιαλῶν τοῦ Κανώβου θεωρεῖτο εἰκότως καὶ τῶν αὐτῶν οἶον ἔνοικος. Τῆς δὲ μετὰ τῆς πέμπτης πτώσεως συντάξεως τοῦ ὀνόματος *incola* εὐρίσκεται παράδειγμα καὶ εἰς τὸν Ὁράτιον, ὅστις (L. 1, od. XVI, 5, 6,) λέγει περὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, *non adytis quatit mentem sacerdotum incola Pythius*, ἥτοι ὁ ἔνοικος τῶν ἀδύτων Πύθιος· ὥστε ὁ νοῦς τῶν Κατουλλείων ἐνταῦθα στίχων ἤθελεν εἶσθαι ὅτι ἡ θεὰ ἐξαπέστειλε διὰ τοῦ πτηνοῦ αὐτῆς ἵππου τὸν θεράποντά της πλόκαμον ἐκεῖ εἰς τὸ αἰθέριον αὐτῆς ἐνδιαίτημα, ὅπως αὐτόθι εἰς τὴν κατὰ στέρον τοῦ οὐρανοῦ αἴγλην μὴ μόνον ὑπάρχει ἐστηριγμένος ὁ ἐκ τῶν χαιτῶν τῆς Ἀριάδνης χρυσόπλοκος στέφανος, ἀλλὰ καὶ τῆς Βερενίκης ἀκόμη ὁ εἰς τὸν Ἀρσινόειον νῶν καθιερωθεὶς οὗτος βόστρυχος· ἐννοεῖται δὲ ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου ὅτι τὸ ποιητικὸν *sum famulum* πρέπει νὰ ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν τὸν πλόκαμον θεωρούμενον ἤδη τοῦτον διὰ τὴν αὐτοῦ εἰς τὸν νῶν τῆς Ἀρσινόης ἀνάθεσιν ὡς ἴδιον πλέον τῆς θεᾶς ταύτης θεράποντα καὶ οἰκέτην. Ἡ φαινομένη δὲ ἀσυμφωνία τοῦ *famulum* πρὸς τὸ θηλυκὸν *coma* δικαιολογεῖται, νομίζω, ἱκανῶς ἐκ τῆς συνήθους συντάξεως τῶν κατ' ἐπίθεσιν ἢ ἐπεξήγησιν τασσομένων, τὰ ὅποια κατὰ τῶν ἐξηγουμένων λέγονται πολλάκις καὶ ἄνευ τῆς πρὸς ἐκεῖνα κατὰ τὸ γένος συμφωνίας. Ἀλλὰ δυνατόν οὐχ ἦτοεν νὰ ὑπῆρχεν εἰς τὸν στίχον καὶ αὐτὴ ἡ φυσικὴ συμφωνία ἐν ὑποθέσει ὅτι τὸ ὄνομα, φερόμενον κατ' ἀρχὰς ἐν θηλυκῷ τύπῳ *famulam*, παρηλλάχθη ἔπειτα εἰς τὸν ἀρσενικὸν ὅχι πολὺ δυσκόλως διὰ τὴν εἰς τὰς ἀντιγραφὰς πολλάκις συμβαίνουσαν τῶν φωνῶν *am* καὶ *um* σύγχυσιν.

στ. 71.

οὐκ, εἰ κηκάδι σὺν γλώσση ἐμὲ τείρεα δάκνοι
ὁ Κάτουλλος.

non si me infestis discerpant sidera dictis,
οὐκ, εἰ ἀταρτηροῖς ἐμὲ δάπτει τείρεα μύθοις.

Καλλιμάχειόν τι ῥησείδιον κηκάδι σὺν γλώσση φερόμενον παρὰ τῷ ἐτυμολόγῳ (λ. κηκάδι), καθὼς αὐτὴν ἐμπεριέχον τὴν ἐννοίαν τῶν τοῦ Κατουλλοῦ λέξεων *infestis dictis*, νομίζω πολὺ πιθανὸν νὰ ἀνήκει εἰς τοῦτο τὸ μέρος τῆς ἐλεγείας.

στ. 88.

Κύπριν ἑορτασίμοις ἱλάσσαι φάσειν

ὁ Κάτουλλος

Placabis festis Luminibus Venerem.

Διὰ τοῦ *Luminibus* ἐνταῦθα ὁ ποιητὴς ἐξέφρασε τὰς ἡμέρας μιμηθεὶς εἰς τοῦτο τὸν Καλλιμάχον, ὅστις ἐμεταχειρίσθη καὶ αὐτὸς τὸ φάσα ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας λέγων (Ῥμν. εἰς Ἀρτ. στ. 182.)

ἦλθε παρ' ἡέλιος καλὸν χορὸν, ἀλλὰ θεῆται
δίφρον ἐπ.στήσας, τὰ δὲ φάσα μηζύνονται

Ὡς προσέτι καὶ ὁ Εὐριπίδης φέγγος εἶπε τὴν ἡμέραν (Ἐκ. στ. 33), τριταῖον ἤδη φέγγος αἰωρούμενος. Λοιπὸν *festis luminibus* φάσα ἑορτάσιμα ἦσαν αἱ ἑορταὶ διὰ τῶν ὁποίων ἡ Βερενίκη ὑποτίθεται ὅτι πρὸς ἑαυτὴν ἐξέλεσε τὴν μητέρα τῶν πόθων

στ. 91.

τείρεσι τίπτε μετῶ; αἴθ' ἦν πλόκαμος βασιλῆος.
Ὁ στίχος οὗτος εἰς τὰς ἐκδόσεις τοῦ Κατουλλοῦ φέρεται κοινῶς

Sidera cur iterent; utinam coma regia fiam.

Ἀλλὰ ποῖαν χρῆσιν ἔχει ἐνταῦθα τὸ ῥῆμα *iterent*; οἱ ὑπομνηματισταὶ γνήσιον αὐτὸ κρίνοντες τὸ ἐξέλαβαν οἱ μὲν ἀντὶ τοῦ μέσου *iterentur* μετ' ἐξηγήσεως τοῦ χωρίου, διατί νὰ ἐπαναλαμβάνωνται, ἥτοι, ὡς αὐτοὶ νοοῦσι, νὰ πληθύνωνται τὰ ἄστρα· οἱ δὲ, μὴ κινούμενοι ὅλως τὴν ἐνεργητικὴν σημασίαν, ὑπονοοῦντες δὲ ἐξωθεν ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον παρέφρασαν, διατί οἱ θεοὶ ἢ οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐπαναλαμβάνωσιν ἥτοι κατὰ τὸ νόημα τῶν πρώτων νὰ πολλαπλασιάσωσι τὰ ἄστρα. Ἀλλὰ τὸ ῥῆμα *itero* σημαίνει μόνον ἀρχίζω τι καὶ δευτέραν φοράν, ἥτοι ἐπαναλαμβάνω πάλιν, ἀπέχει πολὺ τοῦ νὰ φέρῃ καὶ εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ πληθύνειν αὐτὸ καὶ πολλαπλασιάσειν· ἔπειτα καθ' ὑπόθεσιν καὶ τούτου τεθέντος οὐδόλως πάλιν ἐνι πιθανὸν νὰ ἐρρίφθῃ τὸ ῥῆμα εἰς τοῦτο τὸ μέρος γυνὸν οὕτως ἀμφοτέρων τῶν εἰς ἑκφρασιν τελείου λόγου τόσον ἀναγκάσιον τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου· ὅθεν ὑποπτεύω μὴ ἄλλο τι ὑποκρύπτεται εἰς τὴν σειρὰν τῶν γραμμάτων τῶν συνιστανόντων τὴν εἰς τὸν στίχον φερομένην ταύτην ἀνάγνωσιν, καὶ τὸ ὅποιον ἀραρότως, πιστεύω, ἤθελεν ἐκφράζει τὸν νοῦν τῶν ὑπὸ τοῦ πλόκαμου ἐνταῦθα λεγομένων. Ὁ Οὐαλκενῆρος ἀνεγίνωσκε *sidera cur retinent*, ἥτοι, κατ' αὐτὸν, λέγει ὁ πλόκαμος, διατί νὰ με κρατῶσιν εἰς τὴν συνοδίαν των τὰ ἄστρα; Καὶ ἡ ἀνάγνωσις αὕτη ἀντικειμένου ἐνδεῆς, φέρει πάντως εἰς πολὺ ἀρμυδιώτερον καὶ ὀρθότερον νόημα παρὰ τὸ ἀπὸ τῆς κεκοινωμένης *iterent* ἐκβιασθὲν παρ' ἄλλων, ὡς ἀνωτέρω· κατ' ἐμὲ ὅμως ἡ μόνη ὀρθὴ τοῦ προκειμένου ἀνάγνωσις ὑπάρχει ἡ ὑπὸ Θεοδώρου ποτὲ τοῦ Μαρκιλίου προταθεῖσα· ἀνεγίνωσκεν οὗτος *sidera cur inter*; ἥτοι, διατί (νὰ ἦμαι) μεταξὺ τῶν ἀστέρων; μόνον ὅτι πρὸς ἐντέλειαν τῆς εὐτυχοῦς ταύ-

της αναγνώσεως ἀναγκαῖον κρίνω νὰ προστεθῇ μετὰ τὸ *inter* καὶ τὸ ὑπαρκτικὸν ἀκόμη *sim*, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ λόγος ἤθελεν ἀναγινώσκεσθαι πλήρως *sidera cur inter sim*· οὐδὲ ἤθελε, νομίζω, φέρεαι δυσχεραίναν τινα εἰς τὸ μέτρον ἢ προσθήκη αὐτῇ, ὥσάν ὅπου τοῦ ῥήματος ἢ κατὰληξίς *im* κατ' ἄλλα τοιαῦτα εἰς τὴν λατινικὴν ποίησιν, ἐκθλίβεται ἢ ἀποσιωπᾶται πρὸ τῆς ἀρχομένης ἀπὸ φωνήεντος λέξεως *utinam*.

στ. 92.

Ἀγχορος Ἡριδανοῦ λάμποι ἂν ἱερίων.

Ὁ στίχος οὗτος εἰς ἀπάσας τοῦ Κατούλλου τὰς ἐκδόσεις ἀναγινώσκεται.

Proximus Hydrochoi fulgeret Oarion

ἦτοι — ἅς λάμπη ὁ πλησίον τοῦ ὑδροχόου εὐρισκόμενος ἱερίων.

Ἀλλὰ πῶς δυνατόν νὰ λέγεται ὁ ἱερίων *Proximus* (πλησιόχωρος) τοῦ ὑδροχόου πολὺ μακρὰν τούτου ἀπέχων καὶ εἰς τὸ νότιον τοῦ οὐρανοῦ κείμενος ἡμισφαίριον; Εἰς τῶν κατὰ τὴν *IE'* ἐκατονταετηρίδα μετὰναστευσάντων εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁμογενῶν μας Μιχαὴλ ὁ Μάρουλλος, ὁ καὶ τὰς ῥωμαϊκὰς ἐκεῖ Μούσας θεραπεύσας φιλοτίμως, συμβιβασμὸν τινα ἀποπειρώμενος τῆς εἰς τὸν στίχον δηλουμένης ταύτης τῶν δύο ἀστέρων γειτνιασεως, ἀνεγίνωσκεν αὐτὸν

Proximus Arcturus fulgeat Erigone,

εἰσάγων, δηλονότι, ἀντὶ μὲν τοῦ ἱερίων τὸν Ἀρκτουῖον, ἀντὶ δὲ τοῦ ὑδροχόου τὴν Ἡριγόνην, καθὼς οἱ δύο οὗτοι ἀστέρες μετὰ τὸν ἐκτοπισμὸν τοῦ πλόκαμου ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦ οὐρανοῦ, τὸ ὁποῖον οὗτος κατεῖχεν, ἤθελεν εὐρεθῇ δῆθεν εἰς ἕμεσον γειτνιάσιν· καὶ τὴν διόρθωσιν ταύτην τοῦ Μάρουλλου βλέπω ὅτι παρεδέχθη καὶ ὁ Σαλβίνιος ἐκφράσας τὸν στίχον

Ἀρκτουῖος λάμποι ἔγγιον Ἡριγόνης·

ἀλλ' ἕτεροι ἐξεναντίας ἀνέγνωσαν μετὰ τοῦ Γροτίου

Proximus Erigone fulgeat Oarion,

ὑποθέτοντες τὸν πλόκαμον οἷον λέγοντα ὅτι εἰς τὸν αὐτὸς κατεῖχε τόπον ἐν τῷ οὐρανῷ πλησίον τῆς Ἡριγόνης, ἦτοι τοῦ ἀστροθετήματος τῆς Παρθένου, ἡδύνατο μετατεθεῖς νὰ λάμπη ὁ ἱερίων· ὅμως ἐάν ὁ στίχος ἐμπεριέχῃ σφάλμα, καὶ ἐμπεριέχῃ ἀδυστάκτως, τὸ σφάλμα τοῦτο κεῖται βεβαίως εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἀστερισμοῦ, τοῦ ὁποῖου ἀγχιτάρμων λέγεται ὁ ἱερίων· διότι, ὡς παρατηρήθη ἀνωτέρω, ὁ ἱερίων πολλὰ μακρὰν ἀπέχων τοῦ ὑδροχόου, καθὼς εἰς τὸ νότιον κείμενος ἡμισφαίριον, ἀτόπως ἤθελεν ὀνομάζεσθαι γείτων ἐκείνου καὶ πλησιόχωρος, καὶ ὅθεν ἐξανάγκης μένει ἄλλος τις νὰ ᾔῃαι ὁ ἀστήρ πρὸς τὸν ὁποῖον ἀληθῶς ἤθελε συμπλησιάζει ὁ ἱερίων,

κατὰ πιθανώτατον λόγον ὁ ἀστήρ οὗτος ἄλλος δὲν δύναται νὰ ᾔῃαι πλὴν ὁ Ἡριδανός (*Eridanus fluvius*), ὅστις κεῖται ἀμέσως *proximus* πλησιέστατος τοῦ ἱερίωνος ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους· ὅθεν συμφωνότατα τῆς ἀστρονομικῆς ταύτης ἀληθείας ὁ τελευταῖος τοῦ Κατούλλου ποιήματος στίχος ἤθελεν ἀναγινώσκεσθαι ἐγγύς τοῦ βεβαίου

Proximus Eridani fulgeret Oarion

Ἀγχορος Ἡριδανοῦ λάμποι ἂν ἱερίων

ἦτοι, λέγει ὁ πλόκαμος τελευταῖων τὸν λόγον, « τίς ἢ χρεῖα τῆς ἐμῆς ἐν τῷ οὐρανῷ μαρμαρυγῆς; ἄμποτε ἤμην, ὡς καὶ τὸ πρότερον, βασιλικὸς πλόκαμος, ἀντ' ἐμοῦ δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν ἤθελε λάμπη ἄλλος καὶ ὑπεράλλος ὁ πλησιέστατος κείμενος τοῦ Ἡριδανοῦ φαινότατος τῶν ἀστέρων ἱερίων. » Εἶχα ἤδη γραμμένην τὴν σημείωσιν ταύτην ὅταν ἐκ τύχης ἐξάνοιξα ὅτι τὴν αὐτὴν ἀνάγνωσιν *Eridani* εἶχα προβάλλῃ ἄλλοτε καὶ Λούζας ὁ νεώτερος ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ οὗτος λόγων ἀρμώμενος πιθανώτατα.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς ἐν Παρισίοις.

Ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς γαλλικῆς μητροπόλεως ὑπάρχει Σχολὴ τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ὅπου πρὸς τοὺς ἄλλοις διδάσκεται καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς ἑλληνική. Τῆς ἑδρας ταύτης θεμελιωτῆς ὑπῆρξε κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τῆς παρελθούσης ἐκατονταετηρίδος ὁ *Villoison*, οὗ τινος τὰς ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐρεῦνας οὐδεὶς τῶν περὶ τὴν νεωτέραν ἡμῶν ἱστορίαν ἀσχολουμένων ἀγνοεῖ. Ὁ πολυμαθὴς οὗτος Γάλλος ἐλθὼν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ « μεταβαίνων, ὡς λέγει ἄλλος πολυμαθὴς αὐτοῦ διάδοχος, περὶ τῆς διδασκαλίας οὗτινος θέλομεν ὁμιλήσει μετὰ μικρὸν (1), μεταβαίνων ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον πρὸς ἀναζήτησιν χειρογράφων, ἐξωκειώθη μετὰ πολλῶν Ἑλλήνων κληρικῶν, καὶ μετ' ἐκπλήξεως παρετήρησεν ὅτι εἶχον πολλὰ πλείονα παιδεῖαν ἢ ὅσον ὑπετίθετο ἐν τῇ Αὐσί, ἀφ' οὗ χρόνου ἡ ψευδὴς τοῦ Ἑράσμου προφορὰ, γενομένη δεκτὴ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις, ἀνήγειρε φραγμὸν μετὰ τὸ ἑλλάδος καὶ ἑσπερίας. Καὶ νὰ μὲν δὲν εὗρε τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα ἅπια ἐζήτει, ἀλλ' ἐνόησεν ὅτι ἡ ζῶσα γλῶσσα καὶ αἱ παραδόσεις τῶν Ἑλλήνων ἦσαν τὸ κάλλιστον τῶν ὑπομνημάτων τῆς ἀρχαιότητος,

(1) Bibliothèque impériale. — Grec moderne. — Cours de M. Brunet de Presle (de l'Institut). Λόγος ἐναρκτήριος, ἐπιγραφόμενος, M. Hase, et les savants grecs émigrés à Paris sous le premier empire et sous la restauration. "Opus Revue des cours littéraires τῆς 15 Ἀπριλίου 1863, ἀρ. 20.